

MLJ

مجله حقوق پزشکی

ویژه‌نامه نوآوری حقوقی، ۱۴۰۰

Journal Homepage: <http://ijmedicallaw.ir>

مقاله پژوهشی

جنبه‌های حقوقی هدایای نکاح در پرتو فرمالیسم حقوقی

زری فیروزگاه^{۱*}، ثروت سلیمان‌زاده افشار^۲، سارا رستمی^۳

۱. عضو هیأت‌علمی، دانشکده الهیات و علوم اسلامی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.
۲. استادیار و عضو هیأت‌علمی، دانشکده الهیات و علوم اسلامی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.
۳. استادیار و عضو هیأت‌علمی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: عالم حقوق بر اساس قواعد منطقی و نظم آن‌ها طراحی شده است. این قواعد و نظم مزبور، موجب توجیه‌پذیری هنجارهای حقوقی می‌شود. به تعبیری باعث می‌شود که هنجارهای حقوقی از طرف جامعه مورد پذیرش و اجرا قرار گیرند. هدف از پژوهش حاضر بررسی جنبه‌های حقوقی هدایای نکاح در پرتو فرمالیسم حقوقی است. اعطای هدیه در زمان ازدواج، از جمله رسوم حسنه‌ایی می‌باشد که در فرهنگ و توصیه‌های مذهبی مورد تأکید قرار گرفته است. این نوشتار، در مقام تحلیل و بررسی ماهیت و وضعیت حقوقی هدایای ازدواج و تحلیل چندگانگی موجود در ارتباط با ماهیت و آثار آن در پرتو فرمالیسم حقوقی دارد.

مواد و روش‌ها: این تحقیق از نوع نظری بوده، روش تحقیق به صورت توصیفی - تحلیلی می‌باشد و روش جمع‌آوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای است و با مراجعه به اسناد، کتب و مقالات صورت گرفته است.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که در ارتباط با ماهیت هدایای ازدواج از منظر نظم منطقی، چندگانگی خاصی وجود دارد. این چندگانگی را می‌توان در مبانی خاص هدایای مزبور، یعنی وجه احسان و وجه پس‌انداز و اندوخته جستجو کرد. از طرفی این چندگانگی در چارچوب نظم کلاسیک عالم حقوق قابل پذیرش نیست.

ملاحظات اخلاقی: در تمام مراحل نگارش پژوهش حاضر، ضمن رعایت اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

نتیجه‌گیری: در ارتباط با چندگانگی حاکم بر ماهیت و آثار هدایای نکاح باید دقت داشت که نگاه به عالم حقوق از زاویه پست‌مدرنیسم و پیچیده‌شدن روابط تابعان حقوق باعث شده است که در عالم حقوق، شکست و انکسار ایجاد شود، بدین معنا که طبقه‌بندی‌های سنتی، نمی‌تواند روابط پیچیده فعلی تابعان حقوق را پوشش دهد.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۰۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۰۴

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۱۲/۰۷

واژگان کلیدی:

فرمالیسم حقوقی

هدایای نکاح

اقتصاد

هبه

ماده ۱۰ قانون مدنی

* نویسنده مسؤؤل:

زری فیروزگاه

آدرس پستی: ایران، تهران، دانشگاه پیام نور، دانشکده الهیات و علوم اسلامی.

کد پستی: ۱۹۳۹۵-۴۶۹۷

تلفن: ۰۹۱۲۴۶۷۹۸۲۹

پست الکترونیک:

firouzgah@pnu.ac.ir

۱. مقدمه

در عالم حقوق هنجارهایی وجود دارند که رسالت آن‌ها تنظیم روابط میان تابعان حقوق است. ابتدا نیازهایی برای تابعان حقوق ایجاد می‌شود و تابعان برای رفع نیازهای خود، روابطی را با یکدیگر ایجاد می‌کنند. تابعان به دنبال تأمین منافع خود هستند. تأمین منافع بستگی به میزان قدرت دارد، هرچه میزان قدرت بیشتر باشد، منافع بیشتری نیز تأمین می‌شود (۱). لازم است که هنجارهایی وجود داشته باشند تا قدرت را مهار کنند. این هنجارها ابتدا در قامت هنجارهای اخلاقی و سپس در قامت هنجارهای حقوقی در فضای روابط میان تابعان حقوق، ظهور می‌یابند (۲).

در نتیجه نظم و شکل هنجارهای حقوقی و اخلاقی تا حدود زیادی، سایه‌ای از نظم و شکل نیازها، منافع و قدرت می‌باشد. یکی از چالش‌های مهم در عالم حقوق این است که آیا اساساً نیازها، منافع و قدرت دارای نظم منطقی هستند؟ تا به تبع وجود نظم مزبور بتوان ادعا کرد که در فضای هنجارهای عالم حقوق نیز نظامی منطقی حاکم است؟ در پاسخ به این سؤال دو رویکرد اصلی میان فلاسفه و نویسندگان عالم حقوق شکل گرفته است: برخی اساساً قائل به وجود نظم منطقی و مشخص در فضای نیازها، منافع و قدرت نیستند و در نتیجه به طریق اولی به وجود یک نظم منطقی در فضای هنجارهای حقوقی قائل نیستند؛ در مقابل، برخی دیگر اساساً فضای هنجارهای حقوقی را دارای یک نظم منطقی می‌دانند و معتقدند که اساساً در فضای هنجارهای حقوقی، فرمالیسم حقوقی وجود دارد، البته فارغ از اینکه آیا فرمالیسم حقوقی ناشی از نظم منطقی موجود در فضای نیازها، منافع و قدرت، سنت‌ها و فرهنگ‌ها و به طور کلی فضای روابط میان تابعان حقوق است یا خیر؟ (۳)

از سوی دیگر، با عنایت به گسترش علم حقوق، یکی از موضوعاتی که درخور بررسی می‌باشد، پشتیبانی از رسوم و فرهنگ‌هایی است که زیربنای موضوعات و اتفاقات حقوقی می‌باشند، از جمله اعطای هدایا در زمان ازدواج است. پرسش مهمی که در اینجا مطرح می‌شود، این است که آیا اصولاً هدایایی که در زمان نکاح به زوجین داده می‌شود، از نظر

مقررات حاکم دچار پراکندگی و چندگانگی می‌باشند؟ علاوه بر این، آیا این عدم یکپارچگی در فضای فرمالیسم قابل پذیرش است؟ فرضیه‌ای که در راستای پاسخ به این پرسش مطرح می‌شود، این است که اصولاً در این فضا یکپارچگی و وحدت وجود ندارد و جلوه‌های پست مدرنیسم بر این مفهوم حکمفرماست.

۲. ملاحظات اخلاقی

در تمام مراحل نگارش پژوهش حاضر، ضمن رعایت اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

۳. مواد و روش‌ها

این تحقیق از نوع نظری بوده، روش تحقیق به صورت توصیفی - تحلیلی می‌باشد و روش جمع‌آوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای است و با مراجعه به اسناد، کتب و مقالات صورت گرفته است.

۴. یافته‌ها

یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که در ارتباط با ماهیت هدایای ازدواج چندگانگی خاصی وجود دارد. این چندگانگی را می‌توان در مبانی خاص هدایای مزبور، یعنی وجه احسان و وجه پس‌انداز و اندوخته جستجو کرد. در ارتباط با چندگانگی حاکم بر ماهیت و آثار هدایای نکاح باید دقت داشت که نگاه به عالم حقوق از زاویه پست‌مدرنیسم و پیچیده‌شدن روابط تابعان حقوق باعث شده است که در عالم حقوق، شکست و انکسار ایجاد شود، بدین‌معنا که طبقه‌بندی‌های سنتی، نمی‌تواند روابط پیچیده فعلی تابعان حقوق را پوشش دهد، در نتیجه در حال حاضر شاهد این هستیم که حقوق اختصاصی (Lex Special)، یعنی حقوقی که طیف کوچک‌تر، اما تخصصی‌تری از مصادیق روابط میان تابعان حقوق را به نسبت حقوق سنتی، پوشش می‌دهد، در فضای تحلیل‌ها و استدلال‌های حقوقی نوین پا به عرصه وجود نهاده است که در این میان، مباحث راجع به هدایای نکاح نیز از این اصل مستثنی نیستند.

۴-۱. پیشینه تحقیق

در ارتباط با متغیر اول پژوهش حاضر، یعنی مفهوم فرمالیسم حقوقی، برخی پژوهشگران به تحلیل و بررسی آن پرداخته‌اند. یکی از مقالاتی که در این زمینه به تفصیل مفهوم مزبور را مورد بررسی قرار داده است و در پژوهش حاضر نیز از آن بهره‌برداری شده است، مقاله فرید بیرانوند و همکاران (۱۴۰۰ ش.) تحت عنوان «دریافت کمک‌های پزشکی در موارد وقوع فجایع طبیعی و انسانی در پرتو حقوق نرم با تأکید بر فرمالیسم و کثرت‌گرایی حقوق بین‌الملل» می‌باشد. در این مقاله مفهوم فرمالیسم و کثرت‌گرایی در فضای حقوق مورد بررسی دقیق قرار گرفته است. از نظر نویسندگان، نگاه به عالم حقوق از زاویه پست‌مدرنیسم و پیچیده‌شدن روابط تابعان حقوق باعث شده است که در عالم حقوق، شکست و انکسار ایجاد شود، بدین معنا که طبقه‌بندی‌های سنتی، نمی‌تواند روابط پیچیده فعلی تابعان حقوق را پوشش دهد، در نتیجه در حال حاضر شاهد این هستیم که حقوق اختصاصی، در فضای تحلیل‌ها و استدلال‌های حقوقی نوین پا به عرصه وجود نهاده است که در این میان، بحث حق بر دریافت کمک‌های بشردوستانه و به طور خاص کمک‌های پزشکی نیز از این اصل مستثنی نیست (۴).

مقاله عصمت گلشنی و همکاران (۱۳۹۴ ش.) تحت عنوان «مقایسه اثر مکاتب تفسیری اقتصادی و فرمالیستی بر حقوق»: از نظر نویسندگان، علیرغم زمان و دقتی که قانونگذاران به هنگام تصویب قوانین به خرج می‌دهند، مسائلی از قبیل عدم امکان پیش‌بینی همه احتمالات، تغییرات و دگرگونی‌های جوامع پس از تصویب قانون، اقتضات و احتمالات ناشی از به کارگیری الفاظ و مسائل زبان‌شناسی، احیاناً اشتباهات شخصی قانونگذاران و صدها علت دیگر باعث می‌شوند که امکان برداشت‌های متفاوت از متن قانون میسر گردد. در اینجاست که تفسیر و اصول حاکم بر آن اهمیت می‌یابند و دیدگاه‌های فلسفی پشتیبان هر یک از مکاتب و روش‌های تفسیری با هم به مباحثه و مجادله می‌نشینند؛ در میان این دیدگاه‌های فلسفی، تقابل رویکرد تفسیر اقتصادی و رویکرد شکل‌گرایی در تفسیر چشم‌گیر است. روش گردآوری اطلاعات در این

پژوهش، کتابخانه‌ای است و تجزیه و تحلیل مباحث به دو روش توصیفی و تحلیلی انجام خواهد شد. در این مقاله نخست تصویر روشنی از آنچه در ذهن مبدعان و طرفداران دو رویکرد مذکور است، ارائه گردیده، سپس به تحلیل این دو رویکرد فلسفی در تفسیر قوانین پرداخته شده است و ناهم‌نشینی‌ها و تقابل‌های میان آن دو روشن گردیده است. به عنوان نتیجه باید گفت، تحلیل اقتصادی حقوق و فرمالیسم حقوقی در دو حیطة نظری و عملی با هم در کشاکش و نزاع هستند؛ به لحاظ نظری این دو در مبانی فکری، بحث بر سر ادعای کمال قانون و حصول نتیجه قطعی و یکسان از متن قانون با هم متفاوتند. به لحاظ عملی نیز از روش‌های کاملاً متفاوتی برای تفسیر بهره می‌جویند (۵).

۴-۲. نوآوری تحقیق با عنایت به تحقیقات مشابه

همانطور که در قسمت پیشین اشاره شد، متغیر اصلی پژوهش حاضر، یعنی هدایای ازدواج از منظر رویکرد فرمالیسم حقوقی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

۴-۳. اهمیت و ضرورت پژوهش

عدم شفافیت و فقدان مواضع صریح از جانب قانونگذار، به عنوان یک نقطه ضعف در نظام حقوقی محسوب می‌شود، زیرا در این حالت، هنجارهای حقوقی ویژگی توجیه‌پذیری را ندارند. مبنای اصلی فرمالیسم، توجیه‌پذیری حقوق است. عالم حقوق، صرفاً مجموعه‌ای از هنجارهای بی‌نظم و بی‌منطق نمی‌باشد، بلکه در بطن هنجارهای مزبور و نحوه ارتباط آن‌ها با یکدیگر و نیز آثار آن‌ها، نظم منطقی مشهود است (۴). در پرتو این نظم منطقی است که هنجارهای عالم حقوق قابل درک و وجود آن‌ها توجیه‌پذیر خواهد شد، در نتیجه لازم است برای بررسی دقیق هنجارهای حقوقی، رویکرد فرمالیسم حقوقی در نظر گرفته شود.

۴-۴. محدودیت‌های پژوهش

جمع‌آوری اطلاعات پژوهش حاضر در زمان شیوع بیماری کرونا و تعطیلی گسترده مراکز آموزشی و پژوهشی صورت

گرفته است، در نتیجه نویسندگان برای جمع‌آوری اطلاعات با محدودیت‌هایی مواجه بوده‌اند.

۵. بحث

پیش از ورود به تحلیل موضوع، ابتدا باید مفاهیم پایه‌ای را مورد بررسی قرار دهیم. اولین مفهوم مهم در پژوهش حاضر، فرمالیسم حقوقی می‌باشد که در ادامه به تحلیل آن خواهیم پرداخت.

۵-۱. فرمالیسم حقوقی

مفهوم فرمالیسم حقوقی، مفهومی است که از نظر جایگاه، در فضای منطقی حقوق مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد، در نتیجه لازم است که ابتدا مفهوم مزبور مورد شناسایی قرار گیرد و سپس اهمیت و جایگاه آن در نظام حقوقی ایران مورد توجه قرار گیرد.

۵-۱-۱. مفهوم فرمالیسم حقوقی

در تحلیل روابط حقوقی باید عوامل متعددی، از جمله مفاهیم، هنجارهای ماهوی و نیز ساختارهای لازم برای اعمال هنجارهای مزبور در نظر گرفته شود. رویکرد فرمالیست حقوقی به بیان ساده، عوامل فوق، ارتباط میان آن‌ها و نقش فردی و سیستمی هر یک از آن‌ها را در روابط حقوقی مورد بررسی قرار می‌دهد (۶). مفاهیم و روابط حقوقی در عالم حقوق از منظرهای مختلف دارای چهره‌های مختلفی می‌باشد. برای مثال مفاهیمی مانند جعل، زنا و... از منظر حقوق کیفری دارای چهره‌ای متفاوت با فضای غیر کیفری می‌باشند، در نتیجه دست‌یافتن به یک نگاه جامع و مانع‌کاری دشوار است. از منظر رویکرد فرمالیسم حقوقی، در واقع با بررسی عوامل فوق اولاً یک نگاه جامع نسبت به روابط و مفاهیم حقوقی حاصل می‌شود؛ ثانیاً قطعات مختلف نظام حقوقی توجیه‌پذیر می‌شود (۷). توجیه‌پذیری نیز به نوبه خود یکی از عوامل بسیار مهم در فرایند پذیرش و پایبندی به هنجارهای حقوقی می‌باشد، در نتیجه شاید بتوان گفت که رویکرد فرمالیسم حقوقی اولاً به تفکیک ماهیت و قالب مفاهیم و روابط حقوقی؛

ثانیاً به تحلیل نقش هر یک از آن‌ها در شکل‌گیری و تنظیم روابط حقوقی می‌پردازد (۸).

ستون فقرات رویکرد فرمالیسم حقوقی، توجیه‌پذیری می‌باشد. در رویکرد فرمالیسم حقوقی عالم حقوق صرفاً مجموعه‌ای از هنجارها و مقررات حقوقی نمی‌باشد، بلکه هنجارها و مقررات مزبور در پاسخ به تأمین یک نیاز طراحی شده‌اند. در رویکرد فرمالیسم حقوقی تمام وجوه روابط اجتماعی به دقت مد نظر قرار می‌گیرند، البته نباید از نظر دور داشت که در طراحی و تنظیم هنجارها و مقررات حقوقی الزاماً تمام ابعاد حیات و روابط اجتماعی مد نظر قرار نمی‌گیرد، بلکه ممکن است تعداد معدودی (که در اغلب موارد اخلاق، مذهب و اقتصاد می‌باشند)، در نظر گرفته شود (۹-۱۰).

۵-۱-۲. اهمیت فرمالیسم در حقوق

در فضای حقوق شکلی یا به تعبیری «حقوق در نزد محاکم»، قانون، شکل‌دهنده روابط تابعان حقوق است. بدین معنا که چنانچه طرفین اختلاف در ارتباط با الزامات خارج از قرارداد اختلافی داشته باشند، این مواد قانون مدنی است که رابطه آن‌ها را نزد مرجع حل و فصل اختلاف قالب‌بندی می‌کند. این امر در واقع اهمیت نگاه فرمالیستی به عالم حقوق را نشان می‌دهد، زیرا چنانچه نگاهی جامع و مانع به هنجارها، مفاهیم و ساختارهای حقوقی وجود نداشته باشد مرجع حل و فصل اختلاف به واسطه فقدان درک صحیحی از رابطه حقوقی و نیز قانون حاکم بر رابطه مزبور، نمی‌تواند به حل یا حسب مورد به فصل موضوع اختلاف بپردازد (۱۱).

در نگاه رویکرد فرمالیسم حقوقی به صورت توأمان هر دو بعد درونی و بیرونی اجزای تشکیل‌دهنده روابط و هنجارهای حقوقی از جمله مفاهیم، اصول، قواعد، هنجارهای ماهوی و ساختاری در نظر گرفته می‌شود. کلیه اجزای مزبور در واقع بخش‌های مختلف تشکیل‌دهنده یک کل محسوب می‌شوند. نکته اصلی اینجاست که اجزای مزبور چگونه در گام اول به یکدیگر و در گام دوم به «کل» مورد نظر مرتبط می‌شوند (۴). به بیان ساده‌تر این اجزا صرفاً به واسطه همجواری احتمالی با یکدیگر ارتباط پیدا کرده‌اند و یا اینکه به واسطه داشتن یک

رابطه سیستمی ذاتی، اجزای سازنده یک کل ذاتاً منسجم هستند (۱۲-۱۳). در رویکرد فرمالیسم حقوقی، عوامل مختلفی که یک رابطه یا هنجار حقوقی را توجیه می‌کنند، مورد بررسی دقیق قرار می‌گیرند. ارتباط میان این عوامل توجیه‌کننده، یکی از مسائل اساسی در فرمالیسم حقوقی می‌باشد. مسأله اینجاست که نقش‌آفرینی عوامل توجیه‌کننده به صورت انفرادی و مستقل است یا به صورت نظام‌مند - سیستمی و در قالب یک مجموعه منسجم که دارای نظم منطقی می‌باشد. یکی از محورهای اصلی در تحلیل فرمالیسم حقوقی، تفکیک میان قالب و ماهیت روابط حقوقی است. در رویکرد فرمالیسم حقوقی هدف این است که عالم حقوق به صورت یک مجموعه توجیه‌کننده نشان داده شود. برای این منظور سه عنصر مهم باید مد نظر قرار گیرد: ۱- ماهیت؛ ۲- ساختار؛ ۳- مبنا (۱۴).

۵-۱-۴. فرمالیسم در نظام حقوقی ایران

با این اوصاف عناصر اصلی نگاه فرمالیسم حقوقی در نظام حقوقی ایران چیست؟ پیش‌تر اشاره شد که هنجارهای حقوقی برای تنظیم روابط میان تابعان حقوق طراحی شده‌اند. از طرفی «نیاز» مبنای ایجاد روابط میان تابعان حقوق می‌باشد. معیارهایی که نیازهای تابعان حقوق را تعریف می‌کند و در ساختار نظام حقوقی جایگاه آن‌ها را مشخص می‌کند، متنوع هستند، از جمله عوامل اقتصادی، اخلاق و مذهب، آرمان‌های سیاسی و اجتماعی. این معیارها در عالم حقوق به عنوان نیروهای سازنده حقوق محسوب می‌شوند (۴). در نظام‌های حقوقی مختلف بسته به ویژگی‌ها و اوصاف خاص هر نظام، جایگاه نیروهای سازنده حقوق متفاوت است. در نظام حقوقی ایران اخلاق و مذهب نیروهایی هستند که همیشه کارساز و پرتوان و در اغلب موارد بر همه عوامل دیگر غلبه دارند. در میان هنجارهای حقوقی موجود نیز بسیار است آن‌ها که به اصول اخلاقی و مذهبی بیش از عوامل اقتصادی ارتباط دارد (۱۸). قسمت‌های مختلف قوانین مانند قانون مدنی، مبنای و تکیه‌گاه خاص خود را دارد، اما باید دقت داشت که اصول، قواعد و احکام فقهی در کنار سایر مبانی، تقریباً به صورت مشترک بر تمام ابواب قانون مدنی سایه انداخته است. اصول، قواعد و احکام مزبور نقش اصلی را در فضای قواعد عمومی قراردادها ایفا می‌کند. نباید از نظر دور داشت که اصول و قواعد

رابطه سیستمی ذاتی، اجزای سازنده یک کل ذاتاً منسجم هستند (۱۲-۱۳). در رویکرد فرمالیسم حقوقی، عوامل مختلفی که یک رابطه یا هنجار حقوقی را توجیه می‌کنند، مورد بررسی دقیق قرار می‌گیرند. ارتباط میان این عوامل توجیه‌کننده، یکی از مسائل اساسی در فرمالیسم حقوقی می‌باشد. مسأله اینجاست که نقش‌آفرینی عوامل توجیه‌کننده به صورت انفرادی و مستقل است یا به صورت نظام‌مند - سیستمی و در قالب یک مجموعه منسجم که دارای نظم منطقی می‌باشد. یکی از محورهای اصلی در تحلیل فرمالیسم حقوقی، تفکیک میان قالب و ماهیت روابط حقوقی است. در رویکرد فرمالیسم حقوقی هدف این است که عالم حقوق به صورت یک مجموعه توجیه‌کننده نشان داده شود. برای این منظور سه عنصر مهم باید مد نظر قرار گیرد: ۱- ماهیت؛ ۲- ساختار؛ ۳- مبنا (۱۴).

۵-۱-۳. منطق حاکم بر عالم حقوق

در رویکرد سنتی، روابط تابعان حقوق در دو حالت قانونی و غیر قانونی قرار دارد؛ به بیان ساده‌تر در پرتو این رویکرد، منطق ریاضی یا یک نگاه صفر و یکی بر عالم حقوق حاکم است، در نتیجه هنجارهای حاکم بر روابط تابعان یا ریشه در عالم حقوق و یا ریشه در عالم خارج حقوق (در اغلب موارد عالم اخلاق) دارند (۴). با گذشت زمان و حاکم‌شدن فضای پست‌مدرنیسم بر روابط تابعان، رویکرد سنتی با چالش‌های اساسی مواجه شد، زیرا در فضای مزبور نه منطق ریاضی، بلکه منطق فازی حاکم می‌باشد. این امر نیز نتیجه افزایش متغیرهای تأثیرگذار بر روابط تابعان بود. این باعث شد که در میان حقوقدانان این مسأله مطرح شود که: رفتارهای تابعان حقوق ممکن است تحت تأثیر فضای پست‌مدرنیسم و منطق فازی، به جای اینکه در حالت‌های سنتی قانونی و غیر قانونی بودن قرار گیرد، در طیفی از حالت‌های متنوع (اعم از قانونی بودن، کمتر قانونی بودن، غیر قانونی بودن، کمتر غیر قانونی بودن) قرار گیرد (۱۵). واژه فازی به معنای مبهم، غیر واضح و غیر دقیق است. این رویکرد در دهه ۶۰ میلادی توسط پروفیسور لطفی‌زاده متولد شد و به طور خلاصه در مقابل منطق

۴-۲-۵. ماهیت هدایای نکاح

با در نظر گرفتن آنچه تا به حال بیان شد، هدایای نکاح را بایستی یک فعل حقوقی قلمداد کرد، اما اینکه آن را ذیل کدام عنوان حقوقی قرار دهیم، محل بحث و نظر است. اعمال حقوقی عمومی در دو قالب سنتی ایقاع و یا عقد قرار می‌گیرند. ممکن است به واسطه برخی ویژگی‌هایی که در ارتباط با هدایای نکاح برشمردیم، بتوانیم فرضیه ایقاع بودن عمل حقوقی مزبور را مطرح کنیم (۲۳-۲۲)، البته در اینجا باید دقت داشت که به زعم برخی نویسندگان شاید بتوان یک عنوان مشخص مانند «اعراض» را برای ایقاع مزبور در نظر گرفت. علاوه بر این، ممکن است بدون تعیین عنوان مشخص، صرفاً عمل مزبور را تحت یک عنوان خاص ذیل مفهوم ایقاع در معنای عام کلمه در نظر گرفت، البته در پاسخ به این فرضیه نباید از نظر دور داشت که اگر هدایای نکاح را مصداقی از ایقاعات قلمداد کنیم، عملاً اموال مزبور از دایره مالکیت اعطاکنده خارج می‌شود و تبدیل به مال مباح می‌شوند، در نتیجه هر کسی می‌تواند اموال مزبور را تملک کند، در نتیجه در نظر گرفتن ماهیت ایقاع برای هدایای نکاح با اشکالاتی مواجه است (۲۵-۲۴).

دومین فرضیه‌ای که در ارتباط با ماهیت هدایای نکاح می‌توانیم مطرح کنیم، ماهیت عقد بودن آن است. در چارچوب این فرضیه باید میان دو حالت قائل به تفکیک شویم: حالت اول اطلاق یکی از عناوین عقود معین به هدایای نکاح می‌باشد؛ حالت دوم اطلاق عنوان عام توافق خصوصی موضوع ماده ۱۰ قانون مدنی است. در ارتباط با حالت اول و با در نظر گرفتن ویژگی‌های هدایای نکاح می‌توانیم نقاط مشترکی میان هدایای نکاح و عقود مانند صلح، قرض، هبه، مشاهده نمود (۲۶)، اما در هر حال نمی‌توان هدایای نکاح را به صورت دقیق در یکی از قالب‌های فوق قرار داد. برای مثال در ارتباط با عقد صلح باید عنایت داشت که مبنای اصلی عقد مزبور رفع خصومت می‌باشد، حال آنکه مبنای هدایای نکاح کمک و احسان می‌باشد (۲۸-۲۷). همچنین در ارتباط با عقد قرض باید عنایت داشت که مبنای هدایای نکاح یک التزام درونی اجتماعی است حال آنکه در فضای عقد قرض مسأله الزام حقوقی نهفته

فقهی اساساً بر مبنای اصول و قواعد منطقی طراحی شده‌اند و از طرفی اصول و قواعد منطقی جدای از اصول و قواعد فقهی در طراحی و محاسبات نظام حقوقی ایران، مد نظر قانونگذار قرار گرفته‌اند.

۲-۵. مفهوم و اوصاف هدایای نکاح

۱-۲-۵. مفهوم هدایای نکاح

مبنای هدایای نکاح، قدردانی و احسان به عروس و داماد است (۱۹). این آیین تمام و کمال به عنوان هدیه و بخشش هم به کار می‌رود. این آیین نکو، تنها به مفهوم یک هدیه نیست، بلکه به نوعی پس‌انداز مالی هم محسوب می‌شود، زیرا در حالی که کمک به هر یک از زوجین می‌باشد (۲۰)، از طرفی هم به مفهوم جبران این مساعدت در مراسم ازدواج پرداخت کننده و یا نزدیکان او نیز قلمداد می‌شود.

۲-۲-۵. تعدد عناوین هدایای نکاح

هدایایی که در زمان برگزاری مراسم ازدواج به عروس و داماد داده می‌شود، متنوع و دارای عناوین متعددی هستند. این عناوین در فرهنگ‌ها و سنن مختلف، متفاوت هستند. برای مثال در بسیاری از فرهنگ‌ها، هدایایی در قالب پول یا نقل و شیرینی بر سر عروس ریخته می‌شود که در فضای فقهی تحت عنوان اباحه در انتفاع مورد شناسایی قرار گرفته‌اند. در واقع تمتع از این هدایا چه برای زوجین و چه برای میهمان مباح می‌باشد.

۳-۲-۵. ویژگی‌های حقوقی هدایای نکاح

در بررسی ویژگی‌هایی که برای هدایای نکاح می‌توان در نظر گرفت می‌توانیم به چند مورد مهم اشاره کنیم که می‌توانند در تعیین ماهیت هدایای مزبور راهنمای مهمی محسوب شوند. مهم‌ترین ویژگی‌های هدایای نکاح عبارتند از: لزوم قبض؛ انعطاف‌پذیری از جهت قابلیت اعطا به صورت انفرادی یا جمعی؛ فقدان وصف الزام‌آوری؛ فقدان بازه زمانی مشخص جهت پرداخت و جبران آن از سوی دریافت‌کننده (۲۱) و در نهایت لزوم تعادل عرفی میان هدایایی که رد و بدل می‌شوند.

همانطور که مشاهده شد، در ارتباط با ماهیت و آثار هدایای ازدواج در نظام حقوقی ایران، اختلاف نظرات و تکثرگرایی وجود دارد. در همین راستا، در نوشتار حاضر چند نکته مهم احراز گردید:

مسئله اول این است که هدایای نکاح را بایستی دارای اوصاف و اثرات حقوقی بخصوصی به شمار آورد که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از: تشریفاتی‌بودن، قبض موضوع، فقدان ضمانت اجرای حقوقی و وجود ضمان اجرای اخلاقی، عدم وجود بازه زمانی مشخص، عدم الزام دریافت‌کننده به پرداخت همسان از حیث مقدار، جنس و وصف و در عین حال الزام به رعایت تقارن و تعادل.

نکته دوم این است که هدایای نکاح در مقوله و موضوعات احکام هبه قرار می‌گیرد (به مفهوم عام)، دارای صفات خاصی است که اوصاف ذکرشده آن از اصالت دوسویه‌ای برخوردار می‌باشد. این خصیصه از بعد نیکوکاری و احسان در مجاورت پس‌انداز به صورت قرض‌الحسنه می‌باشد.

این تکثرگرایی و اختصاصی‌شدن روابط میان تابعان حقوق، در همه حوزه‌ها و جوانب گسترش پیدا کرده است. در واقع نمی‌توان با همان رویکردهای سنتی به تحلیل نهادها و مفاهیم حقوقی بپردازیم، زیرا به تبع پیچیدگی‌های روابط میان تابعان حقوق، ماهیت و آثار نهادهای حقوقی نیز پیچیدگی‌های خاصی پیدا کرده‌اند، در نتیجه نمی‌توان با قاطعیت در ارتباط با ماهیت و آثار نهادها و مفاهیمی که در نظام حقوقی به صراحت پیش‌بینی نشده‌اند، سخن گفت.

به نظر می‌رسد، ذات فضای پست‌مدرنیسم به گونه‌ای است که شفافیت در نظام‌های حقوقی و قابلیت پیش‌بینی، که دو رکن مهم از حکومت قانون می‌باشد را با چالش مواجه نموده است. در واقع از نظر عملی امکان ایجاد مانع برای جلوگیری و مهار آثار پست‌مدرنیسم و چالش‌های آن در ارتباط با شفافیت و قابلیت پیش‌بینی در عالم حقوق (مانند پیش‌بینی کردن همه چیز از جانب قانونگذار) وجود ندارد. این وضعیت در ارتباط با هدایای ازدواج و مفاهیم و نهادهای مشابه نیز وجود دارد. به نظر می‌رسد برای مواجه‌شدن با چالش مزبور باید بر تقویت نظام‌های قضایی و حرکت به سوی رویه محوری در نظام

است (۲۹-۳۰). در ارتباط با هبه باید در نظر داشته باشیم که دو جنبه خاص هدایای نکاح، یعنی مبنای احسان و قرض‌الحسنه‌بودن آن موجب می‌شود در شرایط مختلف و با در نظرگرفتن معیارهای عرفی بتوانیم ماهیت آن را حسب مورد هبه معوض یا هبه غیر معوض قلمداد کنیم (۳۱).

با توجه به آنچه که تا به حال از نظر گذشت، هدایای نکاح را می‌توانیم به عنوان مصداقی از توافقی‌های خصوصی موضوع ماده ۱۰ قانون مدنی قلمداد کنیم. ماده مزبور مقرر می‌دارد: «قراردادهای خصوصی نسبت به کسانی که آن را منعقد نموده‌اند، در صورتی که مخالف صریح قانون نباشد، نافذ است.» در فضای ماده ۱۰ قانون مدنی با یک چارچوب بسیار منعطف و کلی مواجه هستیم. در این چارچوب اصل بر معتبربودن مفاد توافقی‌های خصوصی افراد می‌باشد. این توافقی‌ها ممکن است به صورت صریح یا ضمنی باشند؛ مع‌الوصف مهم این است که توافقی‌های مزبور مخالف قانون نباشند. در نظام حقوقی ایران هیچ‌گونه ممنوعیت صریحی در ارتباط با هدایای نکاح و آثار آن نیز وجود ندارد، از طرفی نیز هدایای مزبور در هیچ کجای نظام حقوقی ایران تحت یک عنوان مشخص مورد شناسایی قرار نگرفته‌اند، در نتیجه به نظر می‌رسد ماهیت هدایای مزبور را می‌توان در ذیل ماده ۱۰ قانون مدنی مورد بحث و تحلیل قرار داد (۳۲).

۶. نتیجه‌گیری

با حاکم‌شدن رویکرد پست‌مدرنیسم و پیچیده‌شدن روابط تابعان حقوق موجب پیچیده‌شدن نظم هنجارهای حقوقی شده است، بدین معنا که طبقه‌بندی‌های سنتی، نمی‌تواند روابط پیچیده فعلی تابعان حقوق را پوشش دهد، در نتیجه در حال حاضر شاهد این هستیم که حقوق اختصاصی، یعنی حقوقی که طیف کوچک‌تر، اما تخصصی‌تری از مصادیق روابط میان تابعان حقوق را به نسبت حقوق سنتی، پوشش می‌دهد، در فضای تحلیل‌ها و استدلال‌های حقوقی نوین پا به عرصه وجود نهاده است که در این میان، مباحث راجع به هدایای ازدواج نیز از این مستثنی نیستند.

حقوقی حرکت کرد، زیرا با گذشت زمان و ورود متغیرهای جدید به فضای روابط تابعان حقوق، امکان تکیه بیش از حد به پیش‌بینی‌های قانونگذار و تأکید بر نص قوانین وجود ندارد.

۷. تقدیر و تشکر

از تمام عزیزانی که در تهیه و تدوین این مقاله مساعدت و همکاری نمودند، تقدیر و تشکر می‌کنم.

۸. سهم نویسندگان

کلیه نویسندگان به صورت برابر در تهیه و تدوین پژوهش حاضر مشارکت داشته‌اند.

۹. تضاد منافع

در این مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

References:

1. Ehrenberg K. The Functions of Law. Oxford: Oxford University Press; 2016. p.101-102.
2. Gardner J. Law as a Leap of Faith: Essays on Law in General. Oxford: Oxford University Press; 2012. p. 191.
3. Aspremont J. International legal constitutionalism, legal forms and the need for villains. In: Lang A, Wiener A. Handbook on Global Constitutionalism. Cheltenham: Edward Elgar; 2017. p.163-165.
4. Beyranvand F, Sharifi Tarazkoochi H, Salimi S. Receiving medical assistance in cases of natural and man-made disasters in the light of soft law with emphasis on formalism and pluralism of international law. MLJ. 2021; 15(56): 659-676. [Persian]
5. Golshani E, Hossaini Modares M. Comparison of the effect of economic and formalist interpretive schools on law. Encyclopedia of Economic Law. 2015; 7(1): 49-66. [Persian]
6. Loizidou E, Butler J. Ethics, Law, Politics. London: Routledge; 2007. p.60-61.
7. Redondo M. Reasons for Action and the Law. London: Springer; 2013. p.155.
8. Sharpe R. How Judges Decide. In: Assy R, Higgins A. Principles, Procedure and Justice: Essays in Honour of Adrian Zuckerman. Oxford: Oxford University Press; 2020. p.93-94.
9. Eisenberg M. Foundational Principles of Contract Law. Oxford: Oxford University Press; 2018. p.9-11.
10. Weinrib E. Legal Formalism. In: Patterson D. A Companion to Philosophy of Law and Legal Theory. West Sussex: Wiley Blackwell; 2010. p.327-328.
11. Holyoak K, Morrison R. The Cambridge Handbook of Thinking and Reasoning. Cambridge: Cambridge University Press; 2005. p.689-690.
12. Siltala R. Law, Truth and Reason: A Treatise on Legal Argumentation. London: Springer; 2011. p. 197-199.
13. Pineschi L. General Principles of Law - The Role of the Judiciary. London: Springer; 2015. p.36-38.
14. May L, Brown J. Philosophy of Law: Classic and Contemporary Readings. Oxford: Wiley-Blackwell; 2010. p.7-9.
15. Beyranvand F. The procedure of national courts in confronting with international soft law with emphasis on international humanitarian law. Ph.D. Dissertation. Tehran: Islamic Azad University; 2020. p.325. [Persian]
16. Perez O. Fuzzy law: A theory of quasi-legality. In: Glenn H. Law and the New Logics. Cambridge: Cambridge University Press; 2017. p.236-272.
17. Klabbbers J. The Concept of Treaty in International Law. London: Kluwer Law International; 1998. p.157.
18. Katoziyan N. Introduction to Law. Tehran: Ganj-e Danesh; 2019. p.33-34. [Persian]
19. Moin M. Farhang-e Farsi. Tehran: Amirkabir; 1992. p.1990. [Persian]
20. Dehkhoda AA. Dehkhoda Dictionary. Tehran: Tehran University Press; 1994. p.1284. [Persian]
21. Katozian N. Civil Law-Certain Contracts. Tehran: Anteshar Co.; 2016. Vol.1 p.603, 621. [Persian]
22. Katozian N. Legal acts-contract. Tehran: Anteshar Co.; 2004. p.471, 480. [Persian]
23. Emami H. Civil Law Course. Tehran: Islamic Publications; 1374. p.160, 184. [Persian]
24. Katozian N. Civil Law in the Current Legal Order. Tehran: Mizan Publishing; 2015. p.169. [Persian]
25. Safaei H. Civil Law Basic Course: General Rules of Contracts. Tehran: Mizan Publishing; 2015. p.27-28, 56. [Persian]
26. Khoei A. Minhaj al-Saleheen (section of transactions). Qom: Publication of the City of Knowledge; 1998. p.165. [Arabic]
27. Ameli Z. Problems of understanding until the revision of Islamic law. Qom: Islamic Knowledge Foundation; 1993. Vol.4 p.295. [Arabic]
28. Jafari Langroudi M. Mortgage and Peace. Tehran: Ganj-e Danesh Publications; 2009. p.135. [Persian]
29. Bahr al-Ulum M. Balgheh al-Fiqh. Tehran: Publications of al-Sadiq School; 1983. Vol.3 p.413. [Arabic]
30. Sherbin M. Mughni is in need of knowledge of the words of the curriculum. Qahereh: Mustafa al-Babi al-Halabi School and Printing Company and Children; 1998. p.119. [Arabic]
31. Katozian N. Civil Law (Ataia). Tehran: Ganj-e Danesh; 2016. p.32-37, 18-19. [Persian]
32. Katozian N. General Rules of Contracts. Tehran: Anteshar Co.; 2016. p.199. [Persian]

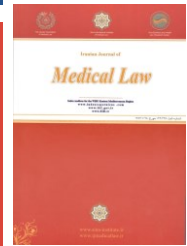

The Iranian Association
of Medical Law

MLJ

Medical Law Journal
2021; Legal Innovation

Journal Homepage: <http://ijmedicallaw.ir>

ORIGINAL ARTICLE

Legal Aspects of the Wedding Gifts in the Light of Legal Formalism

Zari Firouzkah^{1*}, Servat Suleimanzadeh Afshar², Sara Rostami³

1. Assistant Professor, Assistant and Faculty Member of the Department of Theology and Islamic Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran.

2. Assistant Professor, Assistant and Faculty Member of the Department of Theology and Islamic Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran.

3. Assistant Professor, Assistant and Faculty Member of the Department of Law and Social Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Received: 29 August 2021

Accepted: 24 January 2022

Published online: 26 February 2022

Keywords:

Legal Formalism

Wedding Gifts

Economics

Gift

Article 10 of the Civil Code

ABSTRACT

Background and Aim: The world of law is designed based on logical rules and their order. These rules and regulations justify legal norms. In other words, it causes legal norms to be accepted and implemented by society. The purpose of this study is to investigate the legal aspects of marriage gifts in the light of legal formalism.

Materials and Methods: This research is of theoretical type and the research method is descriptive-analytical and the method of data collection is library and has been done by referring to documents, books and articles.

Results: The findings of the present study show that there is a certain multiplicity in relation to the nature of marriage gifts from the perspective of logical order. This multiplicity can be sought in the specific principles of these gifts, namely the aspect of benevolence and the aspect of savings and savings. On the other hand, this multiplicity is not acceptable within the framework of the classical order of the legal world.

Ethical considerations: In order to organize this research, while observing the authenticity of the texts, honesty and fidelity have been observed.

Conclusion: In connection with the multiplicity governing the nature and effects of Shabash, it should be noted that looking at the world of law from the perspective of postmodernism and the complexity of the relations of the subjects of law has caused failure and refraction in the world of law; That is, traditional classifications cannot cover the current complex relationships of legal entities.

* Corresponding Author:

Zari Firouzkah

Address: Department of Theology and Islamic Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran.

Postal Code: 19395-4697

Telephone: 09124679829

Email: firouzkah@pnu.ac.ir

© Copyright (2018) Iranian Association of Medical law, Tehran, Iran.

Cite this article as:

Firouzkah Z, Suleimanzadeh Afshar S, Rostami S. Legal Aspects of the Wedding Gifts in the Light of Legal Formalism. *Medical Law Journal* 2021; Legal Innovation.